

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2016. godini

Urednici
Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Beograd 2018

Izdavač
Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača
Miomir Korać

Urednici
Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Priprema
Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-014-9

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Dragana Antonović, Selena Vitezović, Vidan Dimić, Momir Vukadinović, Prluša, Mali Šturac, istraživanje 2016. godine	13
Aleksandar Bulatović, Arthur H. Bankoff, Rada Gligorić, Wayne Powell, Vojislav Filipović, Andrea Mason, Ognjen Mladenović, Lokalitet Tumuli kod mosta na Krivajici: preliminarni rezultati istraživanja 2016. godine	23
Ivan Vranić, Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2016. godine	29
Ilija Danković, Bebina Milovanović, Ilija Mikić, Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetu Pirivoj (Viminacijum) 2016. godine	35
Bebina Milovanović, Ivana Kosanović, Nemanja Mrđić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2016. godini	43
Ivan Bogdanović, Ljubomir Jevtović, Arheološka istraživanja viminacijumskog amfiteatra u 2016. godini	55
Snežana Nikolić, Goran Stojić, Milica Marjanović, Arheološka istraživanja prostora zapadno od viminacijumskog amfiteatra u 2016. godini	61
Snežana Nikolić, Goran Stojić, Milica Marjanović, Istraživanja na lokalitetu Čair – castrum (Viminacijum) 2016. godine	69
Saša Redžić, Mladen Jovičić, Nemanja Mrđić, Dragana Rogić, Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Pećine (Viminacijum) 2016. godine	79
Sofija Petković, Gordan Janjić, Marija Jović, Igor Bjelić, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2016. godine	91
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2016. godini	99

Ivan Bugarski, Markus Dotterweich, Vujadin Ivanišević, Alexander Maass, Constanze Röhl, Rainer Schreg, Aleksandar Stamenković, Ünsal Yalçın, Rekognosciranja šire okoline Caričinog grada u 2016. godini	107
Vojislav Filipović, Miloš Stamenković, Beleška o arheološkom nadzoru na autoputu E-75 tokom 2015. i 2016. godine	117
Josip Šarić, Značaj proučavanja sirovina za izradu artefakata od okresanog kamena: primeri iz prakse	123
Angelina Raičković Savić, Ana Bogdanović, Preliminarna analiza keramičkog materijala sa prostora viminacijumskog amfiteatra – objekti 3 i 4	129
Radmila Zotović, Rimski votivni spomenici na teritoriji centralne Srbije	137
Nemanja Marković, Arheozoologija istorijskih perioda: razvoj discipline u Arheološkom institutu	141
Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Ksenija Đukić, Sirmijum – Rezultati antropološkog projekta u 2016. godini	149
Milica Tapavički-Ilić, Jelena Andđelković Grašar, COST - akcija, projekat ARKWORK	155

Vojislav Filipović, Arheološki institut Beograd
 Miloš Stamenković, Vladičin Han

BELEŠKA O ARHEOLOŠKOM NADZORU NA AUTOPUTU E-75 TOKOM 2015. I 2016. GODINE¹

Nakon obimnih iskopavanja u režiji, pre svega, Arheološkog instituta (Перић, Булатовић 2016), stručni arheološki nadzor na trasi autoputa E-75 Koridora 10, tokom 2015. i 2016. godine, obavljan je na deonici Grabovnica–Donji Neradovac.² Tokom dvogodišnjeg aktivnog nadzora zemljanih radova registrovani su arheološki ostaci na lokalitetima Kamenitica u Maloj Kopašnici, Sveta Trojica u selu Kržince, Kalčine šume u Vladičinom Hanu, Čivlak u Polomu, Pudarnica u Bresnici, kao nalazištima i Donje Vranje 1 i 2 u naselju Palestina. Uz to, u mahali Oslarci u Polomu zabeleženi su ostaci recentnog objekta. Tokom te dve godine obim radova na ovoj teškoj deonici, koja najvećim delom obuhvata Grdeličku klisuru, bio je povećan, ali treba napomenuti da su zemljani radovi na pojedinim mestima (lokalitetima) trajali i po nekoliko godina. Drugim rečima, broj potencijalnih ugroženih lokaliteta je bio manji, ali je zbog intenziteta i dugotrajnosti radova nadzor morao češće da obilazi pojedine potese.

Kamenitica – Mala Kopašnica

Lokalitet je smešten u ataru sela Mala Kopašnica, na prostranoj terasi ispod uzvišenja Crkvište, nedaleko od ušća Kopašničke reke u Južnu Moravu (sl. 1/1). Nalazište je istraživano u više navrata, počevši od izgradnje autoputa 1960. godine, preko zaštitnih arheoloških iskopavanja 2003. godine, do poslednjih zaštitnih istraživanja koja su otpočela 2012. godine. Na lokalitetu je registrovano naselje i nekropola iz vremena 2-4. veka (Ivanišević, Stamenković 2014: 71; Стаменковић *et al.* 2016; Иванишевић *et al.* 2016).

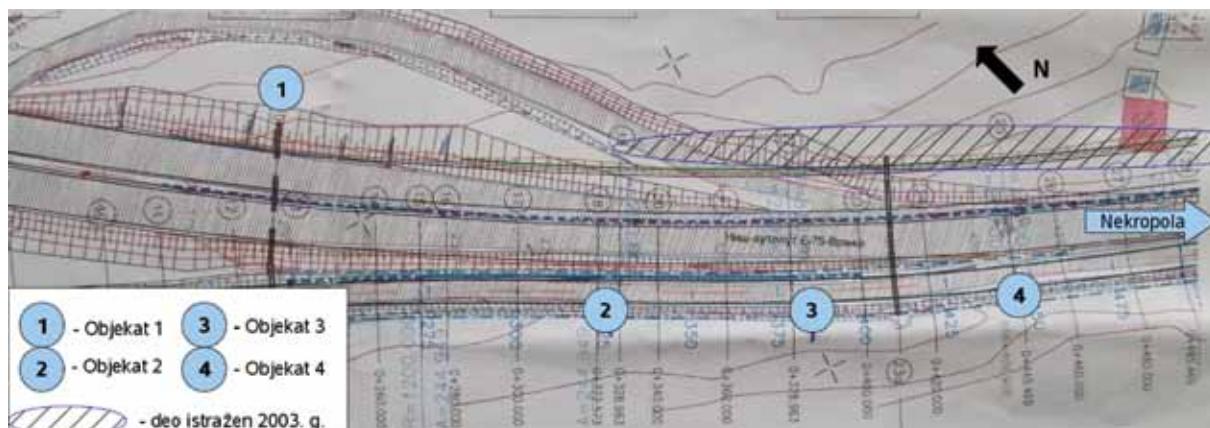
Prilikom poslednjih radova na izgradnji Koridora 10, po uklanjanju sloja asfalta i šljunka sa leve trake starog autoputa (gledano iz pravca Leskovca ka Vranju), pojavile su se fragmentovane opeke, a čišćenjem profila između nove trase Koridora 10 i starog autoputa, odnosno u profilu desne trake nove trase, i obrisi grobova. Jasno je uočen jedan loše očuvan grob od opeka, verovatno skeletni, orijentisan u pravcu severozapad-jugoistok. Konstatovan je samo jugozapadni deo groba i deo dna. Nedaleko od ovog groba, u profilu su uočeni obrisi još dva groba kremiranih pokojnika. Njihove konture bile su oivičene tankim slojem crvene nagorele zemlje, što je

¹ Tekst predstavlja rezultat projekta *Arheologija Srbije: kulturni identitet, integracioni faktori, tehnološki procesi i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije* (OI 177020) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² Arheološki nadzor finansiralo je JP Koridori Srbije. Nadzor je vršen na deonicama Grabovnica–Grdelica (od 868+166,10 do 873+719,94 km), Grdelica (Gornje Polje)–Predejane (od 873+719,941 do 881+075 km), Caričina Dolina–Vladičin Han (od 885+772,79 do 892+519,91 km) i Vladičin Han–Donji Neradovac (od 900+100 do 926+400 km). U pogledu teritorijalne nadležnosti, pomenute deonice pripadaju gradu Leskovcu, opštini Vladičin Han, gradskoj opštini Vranjska Banja i gradu Vranje, tako da pokretni arheološki materijal teritorijalno spada pod staranje Narodnog muzeja Leskovac i Narodnog muzeja Vranje. Stručni tim činili su koordinatori nadzora Aleksandar Bulatović i Vojislav Filipović (Arheološki institut), Vladimir Stevanović, arheolog Narodnog muzeja Leskovac i Miloš Stamenković, arheolog iz Vladičinog Hana.

karakteristika grobova spaljenih pokojnika na ovom lokalitetu (Стаменковић *et al.* 2016: 24–34). U jednom grobu uočeni su ostaci spaljenih kostiju. U nastavku ovog potesa, stotinak metara dalje na severozapad, na površini su konstatovani tragovi još jednog groba, u vidu intenzivnog sloja gara, dok su se na sredini grobne jame jasno ocrtavale linije donje etaže groba. Osim spaljenih kostiju, registrovan je i manji broj ulomaka keramike i jedan gvozdeni klin. Svi opisani grobovi sa spaljenim pokojnicima pripadaju tipu Mala Kopašnica–Sase (Гарађанин 1968: 6) i orijentisani su, kao i skeletni grob, u pravcu severozapad-jugoistok.

Na potesu lokaliteta Kamenitica koji je istraživan 2003. godine, registrovani su tragovi dislociranih opeka bez pokretnog arheološkog materijala (Фидановски, Ћвјетићанин 2005: 55). Severozapadno od tog prostora, tokom iskopa kanala radi zamene optičkih kablova, uočeni su ostaci zidova (objekat 1 u južnom profilu užeg kanala – sl. 2). Na rastojanju od oko 3 m registrovani su tragovi dva zida koji se pružaju u pravcu sever-jug. Ovi ostaci verovatno pripadaju objektu čiji je severni deo uništen ranijim iskopom za instalaciju optičkih kablova. Južni deo objekta ovom prilikom ostao je ispod nasipa autoputa. Osim kamenih zidova registrovana je opeka antičkog formata, kao i manje količine gareži i pokretnog arheološkog materijala.

Slika 2 – Lokalitet Kamenitica – Mala Kopašnica, isečak situacionog plana sa novoregistrovanim objektima

Sa druge strane ove trase, zapadno od nekropole, registrovani su tragovi tri objekta (2-4). Svi su locirani ispod desne trake starog puta koji se iz pravca Leskovca uključivao na autoput ka Vranju. Objekat 2 bio je uočljiv u dužini od oko 1,6 m u jugozapadnom profilu iskopa, gde se na dubini od 0,5 m ocrtavao kao sloj pećene zemlje debljine oko 0,2 m. Osim tog sloja bili su vidljivi tragovi gareži i fragmenti keramike. Ti ostaci verovatno predstavljaju severni i severoistočni deo objekta koji se prostire ispod oranice koja se nadovezuje na jugozapadni profil iskopa, gde su takođe vidljivi arheološki tragovi, ali sama njiva nije bila obuhvaćena projektom izgradnje Koridora 10. Objekat 3 se nalazi pedesetak metara jugoistočno od objekta 2. Pokazao se kao veliki sloj paljevine koji se prostire u dužini od oko 5 m u pravcu severozapad-jugoistok i nešto više od 1 m

jugozapadno od puta. Debljina sloja iznosi oko 0,2 m, a osim gareži javljaju se i ulomci keramike, a ponegde i sitni komadi opeka. Pošto se severoistočni deo objekta nalazi ispod puta Leskovac–Vranje, nije bilo moguće sagledati njegovu celokupnu površinu. Objekat 4 je registrovan na oko 50 m jugoistočno od objekta 3, gde su na dnu kanala uočeni tragovi zida, antičke opeke i manja količina gareži i keramike.

Nabrojani objekti verovatno predstavljaju deo građevinskog kompleksa koji je stradao u velikom požaru, kako je zaključeno nakon iskopavanja 2003. godine i poslednjih obimnih istraživanja ovog lokaliteta (Фидановски, Цвјетићанин 2005: 77; Иванишевић *et al.* 2016: 52). Tragovi požara vidljivi su u sva četiri novoregistrovana objekta, a posebno u objektu 3. Na potesu između lokaliteta Kamenitica i Pazarište, koji je bliži lokalitetu Pazarište, registrovana je keramička vodovodna cev prečnika 0,1 m, približne orientacije sever-jug. Verovatno je reč o delu lokalnog razvoda vode kojim je snadbevano rimsко naselje u Maloj Kopašnici. Ostaci identičnog vodovodnog sistema ranije su potvrđeni i na obližnjem lokalitetu Žirova padina (Stamenković 2013: 54, 151).³

Sveta Trojica – Kržince

Nalazište zauzima prostranu padinu ispred južnog portala tunela Manajle u selu Kržince, koja se blago spušta ka zapadu (sl. 1/2). U središnjem delu padine nalazi se zapis Sv. Trojice po kome je lokalitet dobio naziv. Nalazište je registrovao Milan Jovanović još 1968. godine (Јовановић 1968: 508), dok je postojanje kasnoantičkih objekata potvrđeno zaštitnim arheološkim iskopavanjima 2003. godine (Ружић *et al.* 2005: 205). Sredinom 2015. godine izvršena su dalja istraživanja lokaliteta Sv. Trojica u organizaciji Arheološkog instituta, ali zbog deponije kamena iz tunela Manajle opet nije bilo moguće istražiti ceo lokalitet. Ipak, arheološkim nadzorom 2016. godine potvrđeno je postojanje objekta koji je verovatno bio u vezi sa kasnoantičkom vilom istraženom 2003. godine. Objekat tom prilikom nije bio istraživan, a na njega je tadašnjim rukovodicima iskopavanja ukazala vlasnica njive gde su izoravani delovi zida (Ружић *et al.* 2005: 209). Registrovan je na oko 160 m južno od tunela Manajle, u vidu koncentracije lepa i gara na površini od približno

Slika 3 – Lokalitet Sveta Trojica – Kržince, ostaci suhozida

³ Svi nalazi prikupljeni tokom arheološkog nadzora predati su Narodnom muzeju Leskovac. Nastavak arheoloških istraživanja na ugroženim delovima lokaliteta Mala Kopašnica usledio je početkom 2016. godine u organizaciji Zavoda za zaštitu spomenika kulture Niš.

25 m². U južnom delu ovog potesa, u dužini od 3 m, zabeležen je kameni suhozid širine 0,45 m koji se pruža u pravcu istok-zapad (sl. 3), a na celom prostoru prikupljen je i manji broj ulomaka kasnoantičke keramike. Zapadni deo potesa je prekriven zemljanim deponijom pa u prilikom nadzora nije bilo moguće definisati tačne dimenzije objekta. Na prostoru između objekta i tunela sporadično je registrovano manje grumenje zapečene zemlje, gareži, kao i fragmentovane opeke i ulomci keramike.

Kalčina šuma – Vladičin Han

Lokalitet je smešten je na dominantnom uzvišenju iznad reke Vrle u istočnom delu gradskog naselja Vladičin Han (sl. 1/3). Uzvišenje sa severne i severoistočne strane opasano relativno pristupačnom strmom stranicom ka rečnoj dolini, dok se veći zaravnjeni plato na vrhu na jugu i jugoistoku spaja sa ograncima susednih brda ka selima Polom i Prekodolce. Na potesu današnje Kalčine šume Feliks Kanic pominje ostatke antičkog objekta koji dominira nad donjim tokom Vrle (Kanić 1986: 268), ali ovi navodi nisu bili potvrđeni tokom obimnih arheoloških iskopa vanja lokaliteta 2015. godine (Filipović *et al.* 2017). Zemljani radovi na izgradnji autoputa, koji su obavljeni posle tih istraživanja, dali su jedino arheološke nalaze od okresanog kremena, bez vidljivog kulturnog sloja.

Oslarci – Polom

U ovoj mahali (sl.1/4) su dokumentovani ostaci recentne ciglarske peći (sl. 4), u čijoj je neposrednoj blizini registrovana i veća količina opeke i keramide. Na samom objektu vidljivo je šest ozidanih lukova od opeke – verovatno delovi „rešetke“ kroz koju je strujao topao vazduh. Samo jedan luk je sačuvan u celosti, dok su ostali registrovani u donjim partijama. Širina jednog luka je 0,24 m, što odgovara širini jedne opeke ostalih dimenzija 12 cm x 5 cm, a postavljeni su na razmaku od 0,22 m. Vidljivi deo opeka ima tanku i glatkiju zelenu gleđ, dok je unutrašnji zid peći prema zan glinom. Objekat ustanovljenih dimenzija 2,6 m x 1,4 m je registrovan na dubini od oko 2,5 m. Po dužini se prostirao približno u pravcu istok-zapad, a s obzirom na to da nije istražen u celosti prostire se i dalje na istok, ispod pristupnog puta na kojem nisu planirani dalji zemljani radovi. Prilikom čišćenja i dokumentovanja objekta nije registrovan bilo kakav pokretni materijal koji bi ga približnije datovao. Trebalo bi istaći da je peć smeštена na nepunih 100 m od gliništa koje je do pre nekoliko godina koristila ciglarska fabrika. S druge strane, između gliništa i peći

Slika 4 – Lokalitet Oslarci – Polom, ciglarska peć

registrovani su temelji recentnog stambenog objekta, sa ulomcima keramike koja bi se okvirno mogla opredeliti u kraj 19. ili početak 20. veka (tzv. narodna keramika), pa bi se na osnovu svega navedenog možda mogao predložiti isti vremenski okvir i za nalaz same peći.

Čivlak – Polom

Lokalitet Čivlak se nalazi u istoimenoj mahali u središnjem delu naselja Polom (sl. 1/5). Arheološki tragovi registrovani su južno od potoka Čivlak, koji se nakon nešto više od 500 m uliva u Južnu Moravu. Prilikom obilaska terena pre početka radova na izgradnji autoputa, na površini lokaliteta beleženi su arheološki i etnografski ostaci. Tragove naseљavanja u prošlosti u ovoj i okolnim mahala-ma zapisao je sredinom prošlog veka J. Trifunoski (Трифуноски 1963: 198). Već prilikom prvih radova na trasiranju Koridora pojavili su se praistorijska keramika i artefakti od okresanog kamena, ali pošto su radovi na ovom potesu zbog pada terena prvenstveno obuhvatili površinski humus (sl. 5), nisu registrovani tragovi arheoloških objekata, kao ni kulturnog sloja.

Slika 5 – Lokalitet Čivlak – Polom,
uklanjanje površinskog humusa

Pudarnica – Bresnica

Na potesu Pudarnica, između autoputa i lokalnog puta Vladičin Han–Vranje, u neposrednoj blizi skretanja za Vranjsku Banju (sl. 1/6), registrovani su malobrojni fragmenti keramike, ali ne i arheološki objekti ili jasan kulturni sloj.

Donje Vranje 1 i Donje Vranje 2

Lokaliteti približno obuhvataju prostor između trase starog autoputa na severu i leve obale Južne Morave na jugu, odnosno desne obale Vranjske reke na istoku i istočne granice sela Ribinice na zapadu (sl. 1/7). Taj potes odgovara gradskom naselju Palestina u južnom delu Vranja, a granicu između dva lokaliteta predstavlja put Vranje–Zlatokop. Istočno od puta je lokalitet Donje Vranje 1 koji se proteže ka desnoj obali Vranjske reke, dok je dalje ka Ribinci smešten lokalitet Donje Vranje 2. Lokalitet prvi pominje M. Jovanović (Јовановић 1966: 313), dok je izgradnjom Koridora 10 bio ugrožen južni deo neolitskog naselja. Stoga je ekipa Arheološkog instituta sprovedla zaštitna iskopavanja u junu 2013. godine (Kapuran, Bulatović 2014: 19; Kanuprahan *et al.* 2016). Tokom nadzora zemljanih radova, arheološki materijal na ovim lokalitetima najčešće je nalažen neposredno uz ivice autoputa, odnosno u kosinama sa severne i južne strane trase autoputa. Takvim iskopima je onemogućeno bliže sagledavanje potencijalnih objekata, premda su u

profilima iskopa sa obe strane trase bile uočljive veće količine lepa. Ipak, ti objekti su ostali van trase autoputa i zone eventualnih budućih zaštitnih iskopavanja. Tokom arheološkog nadzora prikupljene su veće količine neolitske keramike i artefakti od okresanog kamena. Veći deo materijala potiče sa lokaliteta Donje Vranje 2, dok je u delu lokaliteta Donje Vranje 1 registrovana jedna jama sa tragovima lepa i gareži.⁴

Bibliografija:

- Фидановски, Цвјетићанин 2005** – С. Фидановски, Т. Цвјетићанин, Римска вила и некропола на локалитету Камениница - Моравиште у Малој Копашници код Грделице, у: М. Брмболић (ур.) *Археолошка истраживања Е 75*, свеска 1/2004, Београд 2005, 49–122.
- Filipović et al. 2017** – V. Filipović, I. Popadić, V. Dimić, Защитна археолошка истраживања на налазишту Калчина шуме код Владичиног Хана. у: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ур.), *Arheologija u Srbiji, projekti Arheološkog instituta u 2015. godini*, Београд 2017, 37–41.
- Garašanin 1968** – M. Garašanin, Razmatranja o некрополома типа Мала Копаšница - Сасе, *Godišnjak CBI* 6, 1968, 5–34.
- Ivanišević, Stamenković 2014** – V. Ivanišević, S. Stamenković, Защитна археолошка ископавања на локалитетима Каменица и Пазариште у Малој Копаšници, у: D. Antonović, S. Golubović, V. Bikić (ур.), *Arheologija u Srbiji, projekti Arheološkog instituta u 2012. godini*, Београд 2014, 70–73.
- Иванишевић et al. 2016** – В. Иванишевић, С. Стаменковић, С. Јовић, Римско насеље и занатски центар у Малој Копашици, у: С. Перић, А. Булатовић (ур.), *Археолошка истраживања на аутобоусу Е75 (2011-2014)*, Београд 2016, 47–69.
- Јовановић 1966** – М. Јовановић, Археолошка истраживања у 1965. години, *Врањски ћасник II*, 1966, 313–326.
- Јовановић 1968** – М. Јовановић, Археолошка истраживања у 1968. години, *Врањски ћасник IV*, 1968, 495–520.
- Каниц 1986** – Ф. Каниц, *Србија, земља и становништво*, Београд 1986.
- Kapurani, Bulatović 2014** – A. Kapuran, A. Bulatović, Donje Vranje 1 и 2, неолитско и касноантичко насеље у басену јужне Мораве, у: D. Antonović (ур.), *Arheologija u Srbiji, projekti Arheološkog instituta u 2013. godini*, Београд 2014, 18–21.
- Капуран et al. 2016** – А. Капуран, А. Булатовић, Д. Милановић, Доње Врање, насеље из неолита и касне антике, у: С. Перић, А. Булатовић (ур.) *Археолошка истраживања на аутобоусу Е75 (2011-2014)*, Београд 2016, 115–134.
- Перић, Булатовић 2016** – С. Перић, А. Булатовић (ур.), *Археолошка истраживања на аутобоусу Е75 (2011-2014)*, Београд 2016.
- Ружић et al. 2005** – М. Ружић, М. Брмболић, В. Манојловић, Кржинце - Свети Тројица (касноантичка вила), у: М. Брмболић (ур.), *Археолошка истраживања Е-75*, св. 1/2004, Београд 2005, 203–225.
- Stamenković 2013** – S. Stamenković, *Rimsko nasleđe u Leskovачkoj kotlini*, Београд 2013.
- Стаменковић et al. 2016** – С. Стаменковић, В. Иванишевић, Ј. Пешић, Римска некропола у Малој Копашици, у: С. Перић, А. Булатовић (ур.), *Археолошка истраживања на аутобоусу Е75 (2011-2014)*, Београд 2016, 17–45.
- Трифуноски 1963** – Ј. Трифуноски, *Врањска котлина, археолошкиографска истраживања*, књ. 2 – посебни део, Скопје 1963.

⁴ Svi nalazi prikupljeni tokom arheološkog nadzora predati su istraživačima lokaliteta iz Arheološkog instituta.